

מי יבין אי צופה לו שעת הפקדה.
אם פקר או אם פתח הבית?

(אלתרמן)

ביתו

אברהם בורודצקי

נפגש בכדור מדצחים

כ"ד כסליו תש"ח

7 בדצמבר 1947

10 במרץ 1947

בואנו וצאתנו - טעגל.
אין לוי ראשית. קצהו לא יתגל;
אין איש שבאמת לאטר יוכל,
טאין באנו ולאן נובל...

על הקבר הפתוח

בירו,

אחרי קרוב לשמונה-עשרה שנה של חברות, תחילה ברחוב ובשכונה,
אחר-כך בתנועה החנוכית, ולבסוף אחת-עשרה שנה בקבוץ - עומד אני פה
להפרד ממך. על מה ולמה צריכים אנו כך לשלם?

בדיוק ביום זה לפני חמש שנים, ב-7 לדצמבר נפל נדב ע"י מרצחים
אחרים, אך במהותם שוים לאלה שפגעו בך.

לידך קברו הרענן של בני, אשר רק לפני זמן קצר נפל באותו מקום
בדיוק בו נפגעת אתה. ולמה כל זאת?!

עד היום נפלו מאתנו שמונה חברים - עד מתי?!

יתכן ובנו האשם, בנו, בני הארץ הזו, מפעמת הרגשת החופש,
הרגשת הקשר העמוק לארץ כולה, לכל פינה בה. הרגשה זו שנולדה בנו
היא שגרמה שבשוטט לפני ארבע-עשרה שנה יחד בהרי אפרים, בהרי הגליל
ואחר-כך בעמק בית שאן, בערבות יריחו ולבסוף במרחבי הנגב, במכתשים
ועד לפסגות החרמון. כאן, בסיוולים אלה, נוצר הקשר בינינו כחברים,
נתגבש הקשר לארץ, לדרכיה ושבייליה.

אין הדבר מתקבל על דעתנו שלא נוכל ללכת חפשיים, שאורבים לנו
על כל צעד, יתכן והרגשה זו היא בעוכרינו. אין אנו די זהירים.

אך יחד עם זאת איננו משלימים - לא נוכל להשלים, ולא נשלים - שבארץ
זו, בכולה, לא נהלך חפשיים ותחושת המולדת החפשית בנו. על זאת
נאבק. אך נאבק תוך זהירות - אל נפקיר את חיינו.

ברור שמאבק זה כיום, מאבק על חפש, על זמות אנוש בעולם זה -
מאבק קשה הוא. איננו יודעים אם לבנינו נכונו חיים קלים. יתכן וגם הם
יצטרכו להמשיך במאבק זה - אך סופנו לנצח!

בירו,

אנו נפרדים ממך; כל חבריך, כל הקבוץ, הוריך ומשפחתך.
נשא בנו את זכרך, את טוהר מידותיך ונמשיך באשר התחלת.

שלום לעפרך, בירו.

אברהם.

מְבַכִּים אֶת הַפֶּרֶחַ שֶׁצָּץ בְּכֵלָא זְכוּכִית
וְנִבֵּל מִבְּלֵי שֶׁמֶשׁ וְסֵל פִּיתוּם חוֹר;
מְבַכִּים בֶּן-אֶפְרוּחַ שֶׁנֶּפֶל מִמְרוֹם קֶבוֹ
בְּעוֹד הוּא חֹסֵר נוֹצָה וְרֵפֶה הוּא וְעוֹר -

אָה אֵין מְבַכִּים סֵלֶע, סֵלֶע בֶּן נֶצְחִים,
שֶׁנֶּשֶׂא רֵאשׁ בְּגֵאוֹן, עֲרִירִי וּבֶן-חוֹרִין -
וּפְתָאם רַעַד, נִבְקַע וְנֶפֶל בְּשִׁחּוֹק רַעַם
וְהַשָּׂאִיר שְׂאוֹל עִמְקָה שֶׁל אֶפֶל וּמִסְתוֹרִין.

(שני יאור)

טרם נוצרה מסורת לחגיגו, וכבר גובשה דמות האבל בקבוץ - הודעה.
דממה. קבר פתוח. הספד קצר. אף דמעה. ושוב דממה ממושכת, שבת מאונס.

כך שבע פעמים - ובשמינית, הופרה המסורת. הקבוץ בכה. הקבוץ ממאן
להתנחם.

במותו של בני לא האמנו, לא נתפס הדבר. ואלו הפעם, הכל כל כך ברור,
מוחשי ומוחלט - ההולכים לא יחזרו עוד.

רק לפני מחצית שנה טיילנו לגליל העליון. הצענו ל"יחיעם" עם חסכה,
ובראותנו את אורותיו הקלושים של מבצר ג' ידין ידענו - מתקרבים אנו לקברו החי של
יחיעם. והרגשת אבל והוד אפפה אותנו, חברי התנועה הארצישראלית בקבוץ, חבריו
של יחיעם. ומאז הלכו לבלי שוב בני וביהו.

ולנו נדמה היה כי כה מועטים אנו, כה מבוטלים בתוך אוכלוסית הקבוץ
ההולכת ומתרחבת - גדוד "מרחביה" ארצי - אכן טובים היו אנשיך! הנך נזכר
בכנוסיות, בטיולים, במחנות, כאשר היו בתוכנו גם נדב, גם שאול, יחיעם,
בני, בירו, שיחות אשר פתח בהן דב ורקודי קבוץ לצלילי המפוחית של יאיר -
לא חשבנו אז כי חיי מותרות אנו חיים, כי יש לנו עודף בחברים בעלי יכולת..

ועתה כחלום רחוק נשאר הדבר.

אתה, בירו, הפרת את מסורת האבל בקבוץ, איננו דוממים עוד. אנו
זועקים זעקות בלתי רציונליות. שואלים שאלות תם - מדוע? ועל מה? ועד מתי?

בירו, כמה חיה לפנינו דמותך: בריצ'עס, מגפים, מעיל עור, מבט
רציני - תובע - כך הופעת בכנוסי התנועה בשיחות הקבוץ. מכנסים
קצרצרים, מנוהצים למשעי, כל קפל חד וברור, חותלות, כפיה עגל ובת צחוק -
כך הובלת את הקבוץ בטיוליו בכל שבילי הארץ. פה מצאת שבילים ושבילי
שבילים, פה צהלת וצחקת, עודדת נחלשים.

בטיולים, בירו, נולדו מעריציך!

המחרטה של בירו - אשר על ידה בילה את ימיו ולילותיו, אף היא
הונצחה בסרט הקבוץ. בדרום אפריקה יופיע השרט על המסך כשבירו מפנה את
פניו מהמחרטה ומחייך ושוב חוזר אלינו ומחייך - ואלו במציאותנו נדמה
המחרטה, קפא החיוך...

שרה אשל.

בירו כינוהו, עוד מילדותו. גם המגורש רחב הידיים שמול בית אביו,
שעליו מתנוסס כיום "בית-הבימה" - קורא בפי חבריו לתנועה על שמו.

חבר היה בתנועת הנוער של השומר הצעיר בארץ עוד מגיל 14 וכאן בגר
להגשמה, לתפקידים, לחיים. גידולו עבר לנגד עינינו ונדמה, כי רק תמול
שלשום היה זה הנער הצעיר, המחייך ורציני כאחד.

שתקן היה מטבעו. לא הרבה דברים. את אשר עשה, תמיד בשקט עשה,
ללא אומר ודברים, כסוד כמוס היה עמו המעשה. אופי זה השווה לו בגרו ת
עוד מימי הילדות ועל כן היה איש הבטחון, איש ההגנה, עוד מצעירותו. והוא
לא רק אחז בנשק. הוא גם יצרו.

יליד רוסייה, אך ארצישראלי בכל מהותו, "צבר" לכל דבר. נוף הארץ
היה גופו, הרייה - מולדתו, פלגיה - שביב נעוריו. כמה הרבה בירו לסייל.
לאורכה ולרוחבה עבר את הארץ. בטיול היה "חוזר אל עצמו", היה הוא לכל דבר
וביותר אהב את מקורות הירדן, את חצבני, את הרי הגליל. גם כשהלך לנגב
לחיות בו, ידע כי מגוף צפון לא ייפרד. ימים אחדים לפני הרצחו באבו-כביר
חזר מטיול והחל בהכנות לטיול הבא. *

אמן במלאכתו. כחניך בית-הספר למלאכה של הטכניון בחיפה אימן ידיו
לעבודות מתכת. ידים טובות. מלאכתן - לא רמיה.

*

לפני המאורעות הקודמים היה בכפר ערבי. עבד במדידת קרקעות, שעברו
לידי יהודים. היה זה מקום רחוק מכל ישוב יהודי. בחדווה עשה עבודתו והיה
מקפץ מסלע לסלע, תוקע יתדות ומציב גבול לאדמה יהודית, למען תופרה ותפרה.
הוא היה אז מנותק מעתון וראדיו. לא ידע על המתיחות בארץ. ובלייל פרוץ
המאורעות הוצא מהכפר והגיע בשלום לביתו.

מאז עברו 11 שנה. ועתה נפל. בשנים אלה הקים בית. גדלה בתו,
בת ה-5 כיום, הכה שורש בחברה, במשפחה, במפעל שהקים. ביום האסון יצא
מחזור לתל-אביב, בריא, מתרונן - כדרכו. למחרת חזר אליה, אל עפרה.

*

עד לרגעי המוות היה בהכרה. דיבר, ניחם את הוריו, את חברתו.
ואלה נושאים בכאב עצור את יגונם, יחד עם כל חבריו.

חשך עלינו חג האורים, הפך לנו ליום אבל, יום בו כרינו קבר חדש.
אבד לנו בירו.

המוח מסרב לקלוט את ידיעת הזוועה. הלב עומד מלפעום. מתכווץ מעוצם
הכאב.
בירו, היקר באדם, האהוב כל-כך - איננו.

לא היה אדם קולני, את הרגשותיו לא גילה ברבים. מעטים הכירוהו היטב,
אך משהכירו אותו, הוקירו אותו. ענוותן ושקט, אך חזק באמונתו וקנאי לה. רציני
אך גם מלא חומור וחדות חיים. איני רוצה לקשור לדמותו זוהר שלאחר המות -
דמותו של בירו אינה זקוקה לזאת - פועלו יזכיר לנו אותו זמן רב.

עבודתו מונחת בלתי גמורה. המכונה החדשה, אשר שמח לקראתה כלידיד
טוב - מחכה לידי, מרכבת למחצה. כלי עבודתו, מכשיריו, סדריו - הכל זועק
על האבדה היקרה ששכלנו.

התיתמנו מחבר יקר, מידיד חביב, חבר לעבודה ומורה למקצוע. לא אוכל
לשכח את הימים ואת הלילות הרבים על יד המכונה, - בעבודה גילה בירו את
יקר תכונותיו, את מרצו הרענן, את תפישתו המהירה והמדויקת. הוא נשא את
המפעל על כתפיו כנשוא אטלס את כדור הארץ. בגבורה ללא לאות ללא חשבון.

החיים שוטפים, מטשטשים דמויות, מכהים את הצער - אך במעמקי הלב
נשארת הכמיהה לזכרו - ויכאיב הזכרון כאשר יכאיב. דמותו תעודדנו, תשמח
לנו הוראת דרך וצו - הנדע להיות ראויים ונאמנים לצו זה?

בן שבע עשרה

אֲדַמְתִּי הַשְּׁחֹרָה, לְרַגְלֵי בְּכִית.
 נִשְׁקַת לְגִזְעוֹ. הוּא יָנַק מִשְׁדֵּה הַזְּרוּחַ.
 הִיִּתָּה יְלֵדוֹתוֹ בִּישָׁנֵית וּנְבוּכָה.
 שְׁתֵּי יָדָיִם כְּבִדּוֹת חֲבֻקוֹהוּ בְּשֵׁשׁ.
 בִּירְכָתִי-חֲצֵר עָלָיו הִסֵּל בְּכָה.

הוּא גִדַּל לְאֵס.
 בְּמִרְוַצַּת הַיָּמִים הָיָה הַשְּׁתִּיל לְאֶרֶן.
 רוּחַ מִיַּעַר נִשַּׁק לְמַצְחוֹ.
 צִמְרָתוֹ שְׂרָטְסָה בְּאוֹרֵי אֶלְמוֹת וַתְּפִילָה.
 לְשִׁרְוִשָׁיו הַדְּקִים אֲרָגוּ צֵל וַסְּבִלְוָהוּ בְּרִיחַ.

- - -

אֲדַמְתִּי הַשְּׁחֹרָה, אֶת דָּמָם שְׁתִּית.
 וְהָאֶרֶן שָׁלַח עֵקֶר וְהִלֵּן. -
 וַיִּפּוֹל בְּטָרָם יַעַר.

(אליעזר).

בירו,

מעולם לא נחדור לחידת המות, החדלון.

לראותך יוצא באחד מבקרי החרף היפים של ארצנו, כולך רכוס ומסודר -
ממגפיך המבריקים ועד לכובע הצמוד לראשך, כלך אומר חריצות וכווננות -
בבקר, בבקר - - -

ולעת ערב, תחרידנו הידיעה. לא לראותך יותר בשעת ערבים, מדלג
מחסנדר, אץ בדרכי גבעתנו אל רני, וחיוך משובה משתפך על פניך...

ה י ת כ ן ! ?

מראות עולים. זכרונות גואים - רבים רבים. יותר מעשר שנות הליכה
מסותפת. אנו נצמדים אליהן. בהן נראה את חזותך, את מהות חייך אשר לא
היו לריק ונקפדו בלי שמץ של צדוק.

ואם נטל עלינו לשאת בקרבנות יקרים כל כך, לשאת את האלמנות,
את היתמות - ראויים חייך וחיי חבריך לגורל, להיות סמל לכל גער
ארצישראלי, באהבתכם כל ערוץ ונחל, כל בקעה בין הרים. ברוותכם בצעדיכם
חבטוחים את שממות צוקי הרי יהודה הצחיחים. בשאפכם בריאותיכם האיתנות

את כפור החרמון ושלגיו. בכמיהתכם חסרת המנוחה למרחבים, לבטוי הפטי
ורענן. במלחמתכם בקפאה על השמרים, תוך נאמנות לעקרונות תנועתיים
ראשוניים, בשמירתכם נאמנות ללא כל חשבונות אישיים לחברים ולחברה,
ובצמאונכם ללא רזיה למקורות תרבות.

דורנו, בתנועה ובנער, שהנו למעשה הראשון שהצמיח את עצמו מתוך
שדמות בלתי רוויות אלה של ארץ-ישראל - דורנו זה פתח את הנתיב לחנוך
עצמי עקש ועקרוני של הצמחת תרבות עצמית ארצישראלית, המלווה ביניקה
מהמקורות (שהיו פעם רעננים) של המערב. הם הם שגשאו זאת בלבם, בגופם
ובכל הוויתם הרוטטת חיים ופריחה.

- - -

דמויותיכם וחוויותיכם שהיו שזורות בחיינו ללא הפרד - תשארנה
לעולם בלבנו.

רחל פנחסני.

לפני ארבעה חדשים חשבנו שזהו הקץ. נורא מזה לא יוכל להיות.
ועתה המכוננית מתטלטלת ובה הארון. קשה להביא סדר במחשבות - שוב ארון צר,
הלויה, פנים חורות, והרבה הרבה כאב עצור. אתמול עמד עוד לצדי ליז
מחרסתו...

יעברו שבועות והכל יחזור על מקומו... החיים כמובן חזקים מן המות.
עוד במכוננית עיני כולם נשואות קדימה, במתיחות איומה - ממש של חיה.

וברגע זה כשכל המחשבות הללו מתמזגות לאחת - עולה לפני אותו משפט
של בני: "כל זה רק פחד בפני עצמנו, הקרובים כה למות". ואני מוסיפה:
"הקרובים כה זה לזה". לפתע מתגלה הקשר. הה, - מה צמודים אנו זה אל זה!
נופלות המחיצות וכולם שוים לפני כולם - חרדה. ולאמיתו של דבר עולה על
שפתי כל השאלה האלמת והנבוכה: תורו של מי עכשיו?

כנראה יש להתכונן ליותר. ואולי לא יהיה אפילו רצון ופנאי לערוך
"טכסים". הברירה היחידה שנותרה - להרים ראש ולהבליג בלי רחמים. בירו היה
עקשן, כחומה נוקשה לסובבים אותו. אך בפנימו היה רך וזוהר. שופע מרץ ואף
שגעונות געורים בלי סוף.

בירו היה מלא כח, לא נוכל לשכחו, אך עלינו להתגבר על הכאב.
עמידתו של גוף חברתי נבחנת גם בשעה שחללים נופלים בו.

ניו-יורק, 9/12/47

לחברי בקבוץ,

הברק מכה בעצים התמירים. בורר ומצית דוקא את הותיקים, המסורשים
ביער. הגם דרך האסון היא זאת? -

ולהבה ביער, להבה בארץ ויודע הנך שאתה וחבריך קורצתם מאותו
חומר בער, מאותו הנשרף סביבנו, והלב ממאן להאמין שגם בביתנו אוהזת
האש...

רבים הנופלים עתה. שמותיהם נושרים מדפי העתון. הנך עומד
בחלחלת השמות, כולך תקוה לא להכירם, לא לדעת את האיש, לראות רק את
המספר, עז - - עד שנחתת המכה - חברך... - ונפער האסון כההום,
ובה רוחשת אימת כל אבדותיך.

חבר נפל, ותיק ומשורש - ואיננו...

גליליה.

אילון, 16.12.47

לחברי הסכולים,

עוד לא השתחררתי מתמונת הסיוט - בירו איננו. איני יודע בדיוק מדוע מלוח אותי פרצופו המחייך, מכוסה הבהרות. כמעט שלא היה בינינו דבר, מחוץ לקרבה רחוקה של חברי קבוץ-אח, ושל אחים לשפשוף ולעשוי המתכת לצורותיה.

אנחנו אנשי המהפכה, מדברים בקור רוח על קרבנות בלתי נמנעים של עבודה ובנין, קרבנות של תקומת המדינה העברית. ובלי שמץ של פרזיולוגיה מהפכנית עומדים אנו המומים ופצועי לב כשלפנינו מוטלים אנשים כבני וכבירו. הם האלמונים שידענו כי יכרעו.

בן-עמי.

- - -

.12.47

... רק עכשיו קבלתי את הסלגרמה נושאת הידיעה המחרידה על מותו של בירו!

בעת כתבי את הדברים הללו, איני מסוגל לבסא, ויותר מזה, לקלוט את משמעות האסון. ולהיפך, כאילו מחכה אני להכחשת הידיעה. דומה שאין די לקבוץ ג' בקרבנות שנפלו ועוד היד נסויה -

עד מתי?!

הידיעות מהארץ אינן נותנות מנוח.

עמנואל.

מכסיקו, 20.12.47

שלום חברים,

ועוד פעם נפל קרבן. מה רצייתי לומר לכם מלת נחמה, ואיננה.
כנראה שביום שנהרגו בירו, כתבתי לכם את מכתבי הקודם, ונחושי חרדה בלבי.
קבלתי את המכתב בערב צאתי למושבה. הייתי צריך להמצא בתוך רעש העליזות
של הנערים היוצאים למושבה, ולהשתתף שם בהרבה שמחות. ואולם, זמנתו של
בירו אינה עוזבת אותי ומדי פעם בפעם הנני נאלם דם.

הזכרתי את בירו בפתיחת המושבה ונדמתני. יחידי נשארתי ליד המדורה
הדועכת לאחר שהשומרים הלכו להניף את הדגל.

ובמושבה זו מרחפת רוחו של בירו - רוח נעורים וטיולים. בארץ
יפה זו אין השומרים רגילים לטייר את הטבע ברגל. אך הפעם מטיילים יותר.
ובירו חי לנגד עיני במארגן טיולים. - איזה טיול ארגן לפני שנים אחדות,
כחבר, כאחראי. ונזכר אני בו בחביבות אפילו בשעה שהרבה לדבר בשיחות.
רק חבר יקר מאד אתה יכול לזכור בחבה ובגעגועים, אפילו בשעה שדבריו
צרמו בשעתו. במקרים כאלה אתה מרגיש ביתר שאת את מרות הגולה. אפילו
אבל אסור לך להיות. הנך מוכרח לחיות את החיים הרגילים בתוך ים של זרות.
ומה קשה לשאת את צביעות האנשים הסובבים אותך ואת שטחיותם.

איך עוברים עליכם המאורעות? האם הושבת השקט בבית?

שלום רב לכולכם,

שלכם

נני.